

Καραντίνα και Εξουσία: ο λόγος στην Κοινωνία

του Φιλήμονα Πατσάκη

Στο βιβλίο του Vinebine Mahi «Τα αστέρια του Σίντι Μούμεν» ο συγγραφέας αναφέρεται σε ένα προάστιο της Καζαμπλάνκας, που είναι σκουπιδότοπος, και στη ζωή της πολυπληθούς ομάδας ανθρώπων που ζει εκεί. Ποια άραγε είναι η προσαρμογή των κατοίκων του Σίντι Μούμεν στην παρότρυνση «Μένουμε σπίτι»; Πώς ορίζεται η διασφάλιση της υγείας στις παραγκουπόλεις του κόσμου, στους άστεγους των μητροπόλεων, στις Μόριες του κόσμου τούτου; Αν λοιπόν εξαιρέσουμε και αυτούς που δεν έχουν πρόσβαση στο νερό ή σε στοιχειώδεις συνθήκες υγιεινής, όσους είναι απολύτως εκτός κάθε υγειονομικής περίθαλψης, βλέπουμε το πλαίσιο μιας διευρυμένης αναγωγής της ζωής που είναι άξια να βιωθεί.

Στο εσωτερικό τώρα των δυτικών και αναπτυσσόμενων κοινωνιών συμβαίνουν δομικές αλλαγές. Τελειώνει οριστικά η επενέργεια και η επιθετική κατεύθυνση της πτώσης του τείχους, και σταδιακά διαμορφώνεται η κοινωνία του φόβου και μια διεύρυνση της βιοπολιτικής διαχείρισης της ζωής. Καθώς το σύνολο σχεδόν του πλανήτη βρίσκεται σε καραντίνα, με όρους κοινωνικής αλληλεγγύης θα πρέπει να γίνουν ξεκάθαρα τα όρια της κυβερνητικής αυθαιρεσίας. Οι εικόνες των εκατομμυρίων Ινδών εργαζομένων μεταναστών που διανύουν πεζή την αχανή αυτή χώρα για να φτάσουν εξαθλιωμένοι στους τόπους καταγωγής τους μετά την μαζική απόλυση τους, η εικόνα της Ουγγαρίας όπου η κατάργηση του κοινοβουλίου έδωσε την θέση της σε μια κοινωνική σιγή, η εικόνα των ομαδικών τάφων στην Νέα Υόρκη, η εικόνα του στρατού στο Παρίσι, η εικόνα των drone που θα κάνουν tracking και monitoring της κοινωνίας για την διαμόρφωση της υγειονομικής εικόνας των κοινωνιών, δεν μπορούν να είναι εικόνες από το μέλλον. Πράγματι η διασφάλιση της φυσικής ζωής είναι μια πολιτική διεργασία που διασφαλίζει την πολιτική ζωή.

Όμως, αν δούμε τις πολιτικές διεργασίες την περίοδο αυτή ξεκομμένες από τις συνολικές διεργασίες στις δυτικές δημοκρατίες θα έχουμε κάνει ένα σοβαρό πολιτικό άλμα.

Ήδη από την 11η Σεπτεμβρίου του 2001 έχουν παραχθεί αρκετοί νόμοι που με πρόσχημα την τρομοκρατία παρέχουν στο κράτος σοβαρές δικλίδες να ορίζει τους όρους της ζωής, μετέπειτα με αφορμή και την οικονομική κρίση εμφανίστηκαν οι παρεχόμενες από το ίδιο το Σύνταγμα δυνατότητες της διακυβέρνησης με βάση διατάγματα.

Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος μας ευχαρίστησε που θυσιάσαμε το αγαθό της ελευθερίας προς χάριν του αγαθού της ζωής. Οι λέξεις είναι προσεκτικά διατυπωμένες· δεν λέει υγεία αλλά ζωή. Άρα με ένα τρόπο ζωή και ελευθερία δεν τέμνονται αλλά αποκλίνουν. Η πανδημία χρησιμοποιείται ήδη ως όπλο για αυταρχικές επιλογές. Ο δημόσιος χώρος εξοβελίζεται ως εχθρικός, ο Άλλος ως απειλή, και το κράτος ενδύεται τον μανδύα του πατερούλη, η ατομική ευθύνη γίνεται συνώνυμο της ύβρις, οι εργασιακές σχέσεις απορυθμίζονται με ένα διάταγμα, και γενικά το κράτος εμφανίζεται ως ο μόνος θεματοφύλακας των όρων της ζωής. Ο Ορμπάν είναι το ακραίο στοιχείο μιας ενιαίας λογικής. Αναστολή λειτουργίας του κοινοβουλίου με μια απλή απόφαση. Δεν είναι ασυνεπής ο άνθρωπος· πριν αρκετά χρόνια είχε δηλώσει: «Περιμένουμε σήμερα το τέλος μιας εποχής, μιας ολόκληρης εποχής και ιδεολογίας. Θα μπορούσαμε να την πούμε εποχή της φιλελεύθερης σύγχυσης. Είναι αυτή η εποχή που φτάνει στο τέλος της». Αυτός ο πατερναλισμός είναι μέρος της ανάγκης να επιβληθεί μια σιωπή. Η ανθρωπότητα τείνει να εξοικειωθεί με συνθήκες μιας διαρκούς κρίσης η οποία τοποθετεί τη ζωή στην βιολογική και στατιστική της διάσταση, τοποθετώντας παράλληλα όλα τα δικαιώματα σε μια διαδικασία προς εξέταση.

Οι κυρίαρχες στρατηγικές για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού μας αποκαλύπτουν τις εγγενείς αδυναμίες των σύγχρονων νεοφιλελεύθερων πολιτικών για τη δημόσια υγεία, οι οποίες αποδεικνύονται τραγικά ανεπαρκείς τόσο για την

προστασία της υγείας όσο και για τη διασφάλιση ενός βιώσιμου μέλλοντος των κοινωνιών στις οποίες εφαρμόζονται. Εξού και οι πρόσφατες πανικόβλητες αντιδράσεις, όπως το κλείσιμο των συνόρων, των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των επιχειρήσεων, η απαγόρευση της ελεύθερης κυκλοφορίας και συγκέντρωσης των πολιτών. Στρατηγικές άμυνας που μολονότι εμποδίζουν πρόσκαιρα τη διάδοση του κορωνοϊού, πλήττουν άμεσα και αδιάκριτα τους όρους που η κοινωνία δομούσε την ύπαρξη της. Όλοι σχεδόν οι λαοί οφείλουν, επ' αόριστον ή μέχρι νεωτέρας, να παραμένουν έγκλειστοι στα σπίτια τους για να μην επιβαρύνουν το υποβαθμισμένο νοσοκομειακό σύστημα της χώρας τους.

Πρόκειται για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης μέσω της διαχείρισης της ανθρώπινης ζωής συνολικά.

Η οποία δεν θα είναι πια η ίδια μετά από μερικούς μήνες εφαρμογής αυτών των απαγορεύσεων. Οι κοινωνίες κινούνται με βάση τον φόβο, αλλά ταυτόχρονα και με γνώμονα μια συνολική αίσθηση αλληλεγγύης. Το άτομο δέχεται την θέση του σε ένα σύνολο, αυτό είναι ένα στοιχείο που πρέπει να κρατηθεί. Μένουμε σπίτι με όρους κοινωνίας. Δεν πρέπει κανένας, επίσης, να ξεχνάει ότι οι κοινωνίες έμειναν σπίτι αναλογιζόμενες την αδυναμία του κράτους να προστατέψει την ζωή και όχι το αντίστροφο. Όμως όλα θα κριθούν σε ένα μετά που σχεδιάζεται.

Η λογοδοσία της κυβέρνησης θα επιστρέψει αμέσως μετά την επιστροφή στην κανονικότητα μας είπε ο Κυριάκος προσπαθώντας να τονίσει ότι γρήγορα οφείλει να δρέψει τους καρπούς της αντιμετώπισης της κρίσης για να μπορέσει να διαχειριστεί κατά το δοκούν ένα αύριο ζοφερό. Όμως αυτή ακριβώς η έλλειψη λογοδοσίας και η ευκολία με την οποία καταλύεται, είναι κάτι που χρειάζεται διερεύνηση. Δεν μπορούμε να δεχθούμε τη δυνατότητα της εξουσίας να προαποφασίζει και σε μεγάλο βαθμό να διαμορφώνει ανεξέλεγκτα τις προοπτικές της ανθρωπότητας στο παρόν και το μέλλον. Ο ιός έδειξε ότι η κρατική αλαζονεία του ελέγχου των διαδικασιών της ζωής, η ιδεολογία της αγοράς ρυθμιστή, η ασταμάτητη πρόοδος είχαν όρια τα οποία

ξεπεράστηκαν. Φυσικά όλη αυτή η αποδιοργάνωση αποτελεί και μια ευκαιρία για τους κρατούντες να πάρουν καλύτερη θέση σε αυτή την μαζική και πρωτόγνωρη ανακατανομή ισχύος. Προσοχή! Αυτό δεν σημαίνει μια τυφλή κοινωνική μάχη ενάντια στην επιβίωση και άρα στην ίδια τη ζωή. Εδώ συμφωνούμε με τον Ντεριντά: «να προκρίνετε πάντα τη ζωή, να καταφάσκετε ακατάπαυστα την επιβίωση». Δεν πρέπει όμως η εκούσια απουσία να μεταφράζεται σε ακούσια αποχώρηση του κοινωνικού και μια κατάφαση χωρίς όρους στις διαδικασίες που μετατρέπουν αυτή την κατάφαση σε κανονικότητα.

Στην ουσία όμως οι αποφάσεις με διατάγματα και ο αυταρχισμός δείχνουν τα όρια και τις εγγενείς τους αδυναμίες. Εκεί που για να καλύψουν τις τεράστιες αδυναμίες του κρατικού μηχανισμού να εγγυηθεί τίποτα πέραν του εγκλεισμού, οι αυταρχισμοί δείχνουν ένα ασυγχώρητο για την κοινωνία κενό.

Η δημιουργία ηγεμόνων σε στιγμές πολυπλοκότητας προδίδει την απόλυτη αδυναμία των ελίτ.

Αμερική, Αγγλία, Ιταλία, Ολλανδία, Κίνα. Αποφάσεις που στοίχισαν τόσες ζωές, τέτοιο πόνο, αποφάσεις με στόχο την κοινωνία με την ίδια απουσία. Κάθε μέρα η Αμερική μαθαίνει ότι οι αποφάσεις βρίσκονται στα χέρια ενός «προέδρου σε καιρό πολέμου». ποιοι οι όροι της κοινωνικής διασφάλισης ότι αυτό δεν μπορεί να συμβεί; Ένας πρόεδρος που ανακάλυψε στο Αμερικάνικο Σύνταγμα ένα εδάφιο που του επιτρέπει να αναστείλει την λειτουργία της Γερουσίας, πράγμα που δεν έγινε ούτε κατά την διάρκεια του Δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Η απάντηση ακόμα και στις περιπτώσεις που τα πράγματα πήγαν λίγο καλύτερα είναι πως, όχι, δεν υπάρχει καμία διασφάλιση ότι ο ηγεμόνας αποφασίζει σωστά, μάλιστα είναι δεδομένο ότι αυτό δεν συμβαίνει.

Το να κυβερνάς με διατάγματα, να διαλύεις την δυνατότητα διαλόγου, να αποσπάς την κοινωνική συναίνεση με βάση τον φόβο, έχει σίγουρα για τους κρατικούς μηχανισμούς μια γλυκύτητα.

Όμως, καθώς γύρω μας σφυρίζει η ανικανότητα, οι ιδεολογικές εμμονές, η συσχέτιση της ζωή με την στατιστική, ξέρουμε, είμαστε σίγουροι: αυτοί δεν μπορούν και δεν πρέπει να έχουν την δύναμη να αποφασίζουν! Δεν μπορούμε και δεν πρέπει όταν τελειώσει όλο αυτό να μείνει το στίγμα μιας νέας κανονικότητας. Και επειδή ακούγονται ήδη φωνές για νέα κοινωνικά συμβόλαια, δεν μπορεί και δεν πρέπει με οποιαδήποτε αιτία να πάμε πίσω στην εποχή του Χομπς. Η μοναδική σχέση εξουσίας που θέλησε να οικοδομήσει ο Χομπς είναι αυτή ανάμεσα στον κυρίαρχο και τον υπήκοο. Αν καθίσουμε και αναλογιστούμε την λογική του Χομπς, που κατέληξε στην ανάγκη να εκχωρήσει ο καθένας μας κάθε του δικαίωμα στο όνομα της διασφάλισης της απαραίτητης ασφάλειας και ομοιογένειας, βλέπουμε ότι γίνεται κάτι που τα επόμενα χρόνια το ακολουθούν και πολλοί άλλοι στοχαστές. Μετατρέπει το δικό του αξίωμα σε διευρυμένη αλήθεια και πάνω σε αυτό κτίζει μια οριστική θέση. «Η φύση του ανθρώπου είναι τέτοια, ώστε αν δεν συγκρατείται από τον φόβο κάποιας εξουσίας κοινής για όλους, θα φοβάται ο ένας τον άλλο.» Εδώ τι κάνει; Μας ανακοινώνει ότι πρέπει να προτιμάμε ένα μετρήσιμο κίνδυνο, προσωποποιημένο στον ηγεμόνα, από έναν ατελεύτητο κίνδυνο. «Εξουσιοδοτώ αυτό το άτομο και απεμπολώ το δικαίωμα μου να αυτοκυβερνώμαι υπό τον όρο ότι θα απεμπολήσεις και εσύ το δικαίωμα σου και θα εξουσιοδοτήσεις τις πράξεις σου με τον ίδιο τρόπο.» Αυτό το καθολικό αίτημα-συμβόλαιο δεν αφορά τον καλύτερο τρόπο διακυβέρνησης αλλά τις προϋποθέσεις της νόμιμης υπακοής. Εδώ έδωσε και την μεγάλη του μάχη ο Καρλ Σμιτ. Απευθυνόμενος στον ανακριτή του που τον ρωτούσε για την σχέση του με το Τρίτο Ράιχ, ο Σμιτ του λέει πως δεν είναι έγκλημα να υπακούς και παραθέτει ένα απόσπασμα από τον Ερρίκο τον Πέμπτο του Σαίξπηρ: «Αρκεί να γνωρίζουμε πως είμαστε υπήκοοι του Βασιλιά. Εάν ο αγών του είναι λάθος, η υπακοή μας στον Βασιλιά σβήνει το έγκλημα από τις ψυχές μας». Η υπακοή ως αρετή λοιπόν.

Ο Μπερνανός, από το 1940, μας μιλά για την ηθική συντριβή αυτών που επιδίωκαν να εκμεταλλευτούν την εθνική ταπείνωση, για να ξεκαθαρίσουν τους λογαριασμούς τους με την δημοκρατία.

Αν δούμε την διαδρομή της Γαλλίας μετά την πτώση του Λαϊκού Μετώπου και του Μπλουμ, θα δούμε πράγματα πολύ διαφωτιστικά. Ο Μπλουμ έχει ήδη ζητήσει έκτακτες εξουσίες, όταν ο διάδοχος του, κάποιος Ντελαντιέ, κινούμενος στην λογική του κατευνασμού της Ναζιστικής Γερμανίας, επέλεξε την υιοθέτηση μιας συνολικής απειλής για να ταυτίσει την έννοια της εθνικής άμυνας με την στρατηγική της ανάγκης για κατάσταση εξαίρεσης και την τοποθέτηση της έννοιας της αποκατάστασης της τάξης ως κεντρικής. Έκτοτε η Βουλή συνεδριάζει ελάχιστα, όλα γίνονται με διατάγματα. Προσέξτε το εξής υπέροχο: ενώ λειτουργούν κατευναστικά στην εξωτερική πολιτική, στο εσωτερικό χρησιμοποιούν την απειλή πολέμου για να ζητήσουν την αναβολή των βουλευτικών εκλογών για δύο έτη. Το κράτος πρέπει να είναι ανεξάρτητο από την Βουλή, πράγμα που σημαίνει συνταγματικές μεταρρυθμίσεις. Την αναβολή την κερδίζουν με μεγάλη πλειοψηφία· στην ψηφοφορία οι σοσιαλιστές απέχουν. Ο Ντελαντιέ αν και θεωρητικά δεν είναι μέλος της δεξιάς πτέρυγας, θαυμάζει τις δικτατορίες γιατί εκεί «υπάρχει αναγκαστικά κυβερνητική συνέχεια». Θαυμάζει την προεδρική δημοκρατία της Αμερικής, λόγω της αναγκαστικής πολιτικής σταθερότητας.

Όλο αυτό ξέρουμε πόσο καλά αποτελέσματα είχε για την Γαλλία την περίοδο που συζητάμε. Δεν υπάρχει κανένα πρόσχημα για επιστροφή σε αυτή την λογική. Όμως η πολιτική επιλογή της αντίστασης στο υπάρχων δεν μπορεί να είναι μόνο αμυντική, δηλαδή της επιστροφής στον χρόνο προ πανδημίας. Αλλά πρέπει να είναι η ανάδειξη της ανάγκης μιας συνολικής αμφισβήτησης ενός συστήματος που είναι πλέον επικίνδυνο. Προσπαθούν να κρύψουν αυτή την επικινδυνότητα πίσω από ένα επιστημονικό λόγο ελάχιστα τεκμηριωμένο καθώς διαρκώς αναπροσαρμόζεται και σε μια θεατρικότητα με την οποία ευελπιστούν να διαχειριστούν μια καθημερινότητα πρωτόγνωρη για όλους.

Το «μείνετε σπίτι» δεν μπορεί να νοείται με όρους απόλυτης ατομικότητας, αλλά με όρους αναστοχασμού, το «επανεφεύρεση του κόσμου» δεν είναι πλέον σύνθημα αλλά ανάγκη. Και δεν πρέπει να αισθανόμαστε υπέρμετρη ικανοποίηση από την ιδεολογική ήττα των

νεοφιλελεύθερων τώρα που το αόρατο χέρι παρέμεινε ουσιαστικά στο χώρο του φάσματος, διότι ορθώνεται μια μορφή άγριας κατάργησης των μεταπολεμικών κατακτήσεων και ουσιαστικής διάλυσης των όρων της ζωής μας, ένα άπλωμα της κατάστασης εξαίρεσης σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Άλλωστε ακόμα και αυτή η συνθήκη της καραντίνας έγινε με όρους αποκλεισμού. Εκεί στη Μόρια, οι στοιβαγμένοι άνθρωποι δείχνουν ότι υπάρχουν ζωές που δεν είναι άξιες να βιωθούν, οι φυλακισμένοι παραμένουν στο περιθώριο της ίδιας της ζωής και οι άστεγοι μένουν με την ειρωνεία ότι το σύνθημα που βλέπουμε παντού γύρω μας σίγουρα δεν τους αφορά. Η μετέπειτα οριοθέτηση των θεσμικών συνθηκών θα είναι ένα σημείο που θα χρειαστεί ιδιαίτερη προσοχή. Ένα διαφορετικής τάξης «δεν υπάρχει εναλλακτική» ίσως εμφανιστεί. Αυτό που διαρκώς ακούγεται, ότι δηλαδή στην διαδικασία της απομόνωσης θα μπορέσουμε να βρούμε τον εαυτό μας, αποτελεί επίσης μια σαφή πλάνη.

Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει διαδικασία αναστοχασμού και ενδοσκόπησης ξεκομμένη από την τριβή με τον Άλλο, με την κοινωνία.

Η αυτονόητη επιλογή να σταθούμε αλληλέγγυοι στο σύνολο των ανθρώπων που κινδυνεύουν, στο σύνολο των ανθρώπων που παλεύουν να στηρίξουν ένα σύστημα υγείας για το οποίο όλοι αυτοί που σήμερα ζητούν να χειροκροτάμε από τα μπαλκόνια ζήτησαν στην ουσία την κατάργηση του, δεν μπορεί και δεν πρέπει να θεωρείται ότι αποτελεί και αποδοχή ενός νέου τρόπου λειτουργίας του κράτους. Είμαστε σε πόλεμο αναφωνούν ένας-ένας και όλοι μαζί. Πράγματι, όμως ο εχθρός δεν είναι αόρατος· είναι η βαθιά αντικοινωνική σας λειτουργία, μια λειτουργία αυτάρεσκη και καταστροφική. Κάθε κίνηση της εξουσίας στηριζόταν στην «ανέφελη» καταστροφή του περιβάλλοντος και στην διαρκή καταστροφή τμημάτων της κοινωνίας προς χάριν της διατήρησης ενός πολιτικού και οικονομικού συστήματος.

Η σήψη αυτής της σκέψης τείνει να παρασύρει σημαντικό κομμάτι

της κοινωνίας στον αφανισμό.

Αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί. Ήρθε η ώρα να επιλέξουμε. Το διακύβευμα είναι ιστορικό. Είτε οι κυβερνήσεις θα επιβάλλουν το καθεστώς εξαίρεσης είτε θα μπούμε στον κόπο της αναζήτησης μιας διαφορετικής συνθήκης. Εμείς δεν θα μπορέσουμε να βγούμε από αυτή την ατραπό αν δεν αμφισβητήσουμε οριστικά το μοντέλο παραγωγής διανομής και κατανάλωσης. Αλλά ούτε αυτό φτάνει, πρέπει να αναλογιστούμε εκ νέου έννοιες όπως πολίτης και κράτος, τις συνθήκες που γεννούν αποκλεισμούς, την ανάγκη της άμεσης δημοκρατίας, ένα νέο είδος ισορροπίας με το φυσικό περιβάλλον εντός του οποίου ζούμε που πρέπει να περιέχει και μια φιλοσοφική αμφισβήτηση της μέχρι τώρα επικρατούσας φιλοσοφίας της προόδου. Αλήθεια γιατί από κανέναν δεν ακούγεται κάτι για την πλήρη κατάργηση των στρατιωτικών δαπανών, σε τι χρειάζονται σήμερα με όρους κοινωνίας;

Η αλληλεγγύη ως πολιτική πράξη, η ελευθερία όχι ως πρόταγμα αλλά ως συγκροτητική αρχή, δεν είναι πιο αναχρονιστικά από το εχθρικό προς την κοινωνία σώμα της εκκλησίας, από την διατήρηση των χρημάτων στις στρατιωτικές δαπάνες, από την αποδοχή ότι η ανάπτυξη που ευαγγελίζονταν εις βάρος της φύσης γυρίζει με αγριότητα εναντίον των κοινωνιών. Το αντίθετο. Ο δημόσιος χώρος δεν τους εκχωρήθηκε με λευκή επιταγή, η εξουσία τους δεν είναι αυθεντία και αυτό φαίνεται από το ότι ο καθένας τους κάνει στην ουσία ό, τι θέλει. Άλλος κάνει αγέλες, άλλος μια μορφή καραντίνας, άλλος άλλη, μιλούν για στατιστικές και διαγράμματα που δεν συμφωνούν μεταξύ τους, για θεραπείες που ήδη αντιμετωπίζονται με όρους εμπορίου. Πρέπει να κατανοήσουν όλοι ότι η ατομική απομόνωση με όρους συνολικής κοινωνικής αντίληψης, ευθύνης και αλληλεγγύης δεν είναι σε καμία περίπτωση αποδοχή της καραντίνας των κοινωνικών ελευθεριών, ούτε θεσμικός ορίζοντας της εξουσίας που θα της δίνει το δικαίωμα να διαλύσει τον κοινωνικό ιστό, για να περισώσει κέρδη και αντιλήψεις που κανονικά μετά το τέλος του συναγερμού πρέπει να σαρωθούν οριστικά. Και αν μιλάνε για την ατομική

ευθύνη αυτή πράγματι υπάρχει. Είναι η ατομική και συλλογική ευθύνη να μην εμπεδωθούν έστω και κατ' ελάχιστο τα μέτρα περιορισμού που έχουν ληφθεί, να εμπεδωθεί ότι η ζωή δεν είναι στατιστική και ότι πρέπει να αντιληφθούμε ότι η διαχείριση του κόσμου από την πλευρά της εξουσίας έχει σημαντικό κόστος για όλους μας.